

ГУМАНІСТИЧНА ФУНКЦІЯ ПЕДАГОГІКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ПРОЯВ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ІНТЕРЕСІВ МАЙБУТНЬОГО ЛОГОПЕДА У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Косарева Галина Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-1999-5787

канд. пед. наук, доц. кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Поніманської Т.І.

Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Демократичні і соціально-економічні перетворення в Україні зумовили суттєві зміни в ціннісних світоглядних орієнтаціях у системі спеціальної освіти. Побудова демократичного, правового, відкритого громадянського суспільства, актуалізація ідей соціальної злагоди, формування певних засад гуманних стосунків, серед яких чільне місце займає прояв толерантності спричинили за собою зміну ставлення суспільства і держави до дітей з особливими потребами.

На нашу думку, перебудова та модернізації національної системи освіти в Україні, зумовлена необхідністю переорієнтації підходів до реалізації завдань спеціальної педагогіки, зокрема, інноваційним пошуком найвагоміших важелів впливу щодо формування ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього вчителя-логопеда, покращення якості професійної підготовки до роботи з дітьми з порушеннями психофізичного та мовленнєвого розвитку.

Вища школа є одним із важливих інститутів формування гуманістичної функції педагогіки толерантності, що розглядається як співпраця й дух партнерства під час організації діяльності вищих навчальних закладів; готовність прийняти думку іншого члена колективу; визнання різноманітності; формування культури діалогу; відмова від домінування й заподіяння шкоди; повага до людської гідності тощо. Будь-які вияви нетолерантності, що супроводжують навчально-виховний процес вузів, несуть загрозу стабільності їх функціонування, сприяють проявам педагогічних ризиків. Тому важливим завданням вищої педагогічної освіти є виховання фахівця, який відрізняється, насамперед, толерантністю і терпимістю до різних думок, поглядів і переконань, неупередженістю у ставленні до колег, дітей і подій, духовно-ціннісною мотивацією, гуманістичною спрямованістю, психологічною культурою, здатністю до професійної ідентифікації.

Таким чином, у контексті переосмислення цінностей сучасного етапу розвитку системи спеціальної освіти України особливо важливою є проблема визначення змісту та характеру втілення цінностей у процесі підготовки майбутнього логопеда. Зазвичай саме до ціннісних настанов, які закладає система освіти, входять цінності гуманізму, творчості, милосердя, співпраці і толерантності.

Гуманістична функція педагогіки толерантності передбачає установку на прийняття особистості дитини, на розуміння цієї дитини, на відверте спілкування. В основі толерантності є повага до особистості дитини, терпляче ставлення до найрізноманітніших проявів цієї особистості, до її поглядів і навіть помилок та недоліків. Це означає ставлення до дитини з особливими потребами, в якому немає осуду, але є співчуття, співпереживання, розуміння цінності людської особистості та

бажання допомогти.

Теоретичну основу вивчення проблеми гуманістичної функції педагогіки толерантності склали: особистісно-орієнтований підхід до виховання (І. Бех, Н. Гавриш, О. Коберник, Н. Ничкало, В. Оржеховська, Т. Поніманська, Р. Пріма, О. Савченко та ін.); положення філософської і психолого-педагогічної науки про сутність гуманізму і гуманізацію виховання (І. Бех, М. Бубер, І. Кант, О. Кононко, Дж. Локк, А. Маслоу, М. Мчедлов, Ж.-Ж. Руссо, М. Уолцер та ін.).

Різнобічний аналіз вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів-логопедів та осмислення процесів модернізації спеціальної освіти в Україні, вбачаємо у фундаментальних дослідженнях: В. Андрущенко, Н. Бібік, Я. Болюбаш, В. Бондаря, О. Жукатинської, Т. Дегтяренко, І. Дмитрієвої, А. Кірсанова, О. Марченко, С. Миронової, Ю. Найди, Н. Пахомової, Ю. Пінчук, Ю. Рібцун, В. Синьова, Т. Сорочан, Л. Федорович, В. Шевченка, М. Шеремет та ін.

Аналіз означених досліджень з даної проблеми, наголошує на необхідності постійного пошуку шляхів формуванням ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього вчителя-логопеда у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Вирішення поставлених завдань, на нашу думку, саме значною мірою залежить від професіоналізму вчителя-логопеда, його культури та базових моральних якостей, а саме: поваги до дитячої особистості; осмислення своєї ролі організатора і наставника; уявлення про дитину як про саме цінне; усвідомлення того, що кожна дитина унікальна; здатності до співпереживання, співчуття до проблем дитини та її сім'ї; відповідальності за результати своєї діяльності та її ролі у подальшій долі дитини; особистісних якостей та гуманістичних цінностей: моральності, духовності і толерантності.

Питання формування гуманістичної функції педагогіки толерантності як прояву формування ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього вчителя-логопеда до дітей з особливими потребами досить складне і багатоаспектне, яке вимагає значних зусиль педагогічних колективів вищих навчальних закладів щодо виховання професійної честі сучасного педагога на принципах терпимості до чужих позицій, цінностей, культур, взаєморозуміння, здатності до компромісу.

У педагогічному процесі прояв терпимого або нетерпимого ставлення до дітей визначається по тому, як педагог дозволяє суперечність між вимогами, які він відповідно до прийнятих нормативами пред'являє до дітей, і мірою реального втілення цих вимог з боку останніх: рівнем розвитку, поведінки, особистісних якостей.

Важливою проблемою спеціальних навчальних закладів наразі є створення в педагогічному процесі оптимальних умов для формування кожної дитини з особливими освітніми потребами як унікальної особистості, яка здатна до повноцінної самореалізації в різних сферах життєдіяльності.

Однак формування такої особистості є складним процесом, результативність якого значною мірою залежить від ціннісних установок особистісних якостей самого педагога та організації педагогічного спілкування таким чином, щоб надати студентам можливість сформувати в собі таку моральну якість як толерантність, отримати навички толерантного спілкування та взаємодії з дітьми з порушеннями психофізичного та мовленнєвого розвитку, іншими людьми в різних комунікативних ситуаціях.

У межах професії толерантність виступає інтегральною характеристикою, яка визначає спрямованість і принципи взаємодії майбутнього фахівця з оточуючими, залученими до сфери його професійної діяльності. Таким чином, професійна

толерантність виявляється у межах професійної діяльності майбутнього вчителя-логопеда, його позиції і діях стосовно інших особистостей, залучених до сфери цієї діяльності.

Відмітимо, що аналіз сучасних тенденцій розвитку вищої освіти свідчить про те, що на перший план виходять проблеми гуманізації, толерантності та утвердження людської гідності і здібностей майбутнього логопеда. Саме розвиток творчої індивідуальності майбутнього фахівця є надзвичайно важливим напрямом модернізації системи вищої освіти, що включає роботу зі створення нової системи цінностей і нових моделей освіти.

Тож, перед сучасними закладами вищої освіти постають завдання створення ефективних умов для професійного й особистісного саморозвитку майбутнього успішного фахівця-логопеда, розкриття та розвитку його загальнолюдських та професійно значущих особистісних якостей [1].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільства особливо важливим є питання про те, яким має бути майбутній логопед в нових умовах, яким вимогам мають відповідати його ціннісні орієнтації, інтереси та професійна педагогічна діяльність в галузі спеціальної освіти.

Майбутні вчителі-логопеди потребують ґрунтовної фундаментальної підготовки з медико-біологічних та психолого-педагогічних, спеціальних дидактичних дисциплін із метою формування належного рівня професійної, діагностичної, консультативної, корекційно-розвиткової та навчально-виховної компетентностей [2].

Зазначимо, що на основі вимог, які наразі висуває суспільство щодо формування ціннісних орієнтацій та інтересів сучасного логопеда є професійна компетентність, яку ми визначаємо як інтегральну якість особистості що включає професійні знання, вміння та навички, системи сформованих настанов та ціннісних орієнтацій, оцінок і ставлень внутрішнього та навколишнього досвіду, особистісні досягнення фахівця в професійній діяльності, здатність орієнтуватися у складній ситуації та приймати оптимальні рішення.

Професійна підготовка майбутніх логопедів в закладах вищої освіти до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами повинна носити цільовий характер і включати в обов'язковому порядку основи таких предметів: спеціальної педагогіки, інклюзивної освіти, психології дітей з психофізичними порушеннями, генетики, клініки інтелектуальних порушень тощо. Зважаючи на те, що до базових моральних якостей майбутніх логопедів відносять здатність до емпатії, відповідальність за дитину, співчуття до проблем дитини та її батьків. Відтак, у процесі удосконалення змісту навчальних дисциплін мають посісти місце філософські питання, які, на нашу думку, формують менталітет майбутнього вчителя-логопеда.

Ефективність і результативність системності педагогічної, психологічної та медичної підготовки вчителів-логопедів повинна оцінюватися з методологічних позицій, які мають бути покладені в основу подальшого теоретичного й експериментального дослідження цієї проблеми в закладах вищої освіти [3].

Водночас важливим аспектом, на нашу думку, стає визначення змісту не тільки теоретичної, методичної та організаційної підготовки майбутніх логопедів, але й практичної підготовки до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, а саме: робота асистентами вчителів-логопедів з дітьми з тяжкими мовленнєвими порушеннями, волонтерами в інклюзивних групах, асистентами дитини (тьюторами) тощо.

Важливим у професійній підготовці майбутніх логопедів є дотримання певних

принципів: індивідуального підходу, підтримки самостійної активності дитини, активного включення в освітній процес усіх його учасників, принцип міждисциплінарного підходу, принцип варіативності в організації процесів навчання і виховання, принцип партнерської взаємодії з сім'єю.

Вищезначена підготовка майбутніх логопедів опирається на цілісність освітніх компонентів циклів загальної, професійної та практичної підготовки, інтегрує мотиваційний, змістовний, операційний та інші аспекти, так і на освітні компоненти за вибором, спрямовуючи майбутнього логопеда на отримання знань спрямованих вирішенню завдань корекційно-розвиткової роботи задля усунення різноманітних мовленнєвих порушень.

Сучасне студентство, як майбутня інтелектуальна еліта країни, повинно стати активним провідником ідей гуманістичної функції педагогіки толерантності для формування ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього педагога, нарощувати його знання про дитину з особливими потребами, людство і людяність, гарантуючи цим стабільний розвиток усього суспільства.

Висновки. Узагальнюючи все вищезазначене, можна зробити висновок про те, що питання формування ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього вчителя-логопеда до дітей з особливими потребами необхідно розглядати як складний, динамічний та багаторівневий процес, який повинен забезпечувати формування професійної компетентності та особистісних якостей майбутнього фахівця спеціальної науки. До базових моральних якостей майбутніх логопедів, які висуває наразі суспільство, на нашу думку, відносимо здатність до емпатії, єдність поглядів та ціннісних орієнтацій, відповідальність за дитину, співчуття до проблем дитини та її батьків.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження даної проблеми ми вбачаємо в розробці ефективних напрямів оптимізації питання формування ціннісних орієнтацій та інтересів майбутніх логопедів до роботи з дітьми з тяжкими мовленнєвими порушеннями у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Мартинчук О. В. (2017) Компетентнісний підхід до фахової підготовки вчителів-дефектологів для забезпечення освітньої інтеграції дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (корекційна педагогіка та спеціальна психологія), (24), 157–158.
2. Пахомова, Н. Г. (2011) Системність як методологічна основа професійної підготовки вчителя-логопеда. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (корекційна педагогіка та спеціальна психологія), (18), 192–196.
3. Пахомова, Н. Г. (2017) Діагностико-корекційний консалтинг в системі підготовки фахівців до роботи в умовах інклюзії. Матеріали Всеукраїнської (заочної) наук.-практ. конф. Спеціальна освіта стан та перспективи, 374–377.